

Universitätsbibliothek Wuppertal

Avctores Latinae Lingvae In Vnvm redacti corpvs

Godefroy, Denis

[Genevae], 1585

Liber XVI

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-85](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-85)

rum, qui apud antiquos à centum iugeribus vocabatur: sed postea duplicata est, noménque pristinum retinuit. In numero enim centuriae multiplicatae sunt, nomen mutare non poterunt.

De itineribus. CAP. XVI.

Mensas viarum nos milliaria dicimus, ¹⁰ Graeci stadia, Galli leucas, Ægyptij signes, Perse parasangas. Sunt autem proprie quæ spacia. Milliarium mille passibus terminatur: & dictum milliarium, quasi mille adium, habens pedes quinque millia. Leuca finitur passibus quingentis. Stadium octava pars milliarium est, constans passibus cxxv. Hoc primum Herulem statuisse dicunt, cumque eo spacio determinasse, quod ipse sub vno spiritu confecisset: ac proinde stadiū appellasset, quod in fine respirasset, simulque steteret. ²⁰ Via est, quae potest esse vehiculum: & via dicta à vehiculorum incurfu. Nam duos actus capit, propter euntium & venientium vehiculorum occursum. Omnis autem via aut publica est, aut priuata. Publica est quæ in solo publico est, quae iter actus populo patet. Hæc autem ad mare, aut ad oppida pertinet. Priuata est quæ vicino municipio data est. Strata dicta, quasi vulgi pedibus trita. Lucretius: Seratâque iam vulgi pedibus detrita viarum. Ipsa est & ³⁰ delapidata, id est, lapidibus strata. Primum autem Pœni dicuntur lapidibus vias strauisse: postea Romani eas per omnem vias orbem disposuerunt, propter rectitudinem itinerū,

& ne plebs esset ociosa. Agger est media strata eminentia, coaceruatis lapidibus strata, ab aggere, id est, coaceruatione dicta, quam historici viam militarem dicunt: vt, Qualis saepe viae depressus in aggere serpens. Iter vel itus est via, quæ in ab homine quaquaersum potest. Iter autem & itiner diuersam habet significationem: Iter enim locus est transitu facilis: vnde & appellamus itum. Itiner autem est itus longæ viæ, & ipse labor ambulandi, vt quod velis peruenias. Semita itineris dimidium est, à semi itū dicta. Semita autem hominum est: callis ferarum & pecudum. Callis est iter pecudum inter montes angustum & tritum, à callo pecudum vocatum, siue callo pecudum perduratum. ⁴⁰ Transiuites sunt transversa in agris itinera, siue recta via, dicti quod tranmittant. Diuortia sunt flexus viarum, hoc est, viæ in diuersa tendentes: eadem diuortia sunt, hoc est, diuersæ ac diuise viæ: siue semitæ transversæ, quæ sunt alteræ viæ. ⁵⁰ Binium, quia duplex est via. Competa, quia plures in ea competunt viæ, quasi trinitæ, quatriuina. Ambitus inter vicinorum ædificia locus, duorum pedum & semipedis ad circumeundi facultatem relictus, & ab ambulando dictus. Orbita vestigium carri, ab orbe rotæ dicta. ⁶⁰ Potro actus quo pecus agi solet. Ciliusum iter flexuosum. Vestigia sunt pedum signa primis plantis expressa, vocata quod diuis viæ præcurrentium inuestigantur, id est, cognoscantur.

ISIDORI HISPANENSIS EPISCOPI ORIGINVM SIVE ETYMOLOGIARVM LIBER XVI.

CAPITA LIBRI DECIMISEXTI.

1 De pulueribus & glebis terra.	14 De aureis.
2 De glebis ex aquis.	15 De vitro.
3 De lapidibus vulgaribus.	16 De metallis.
4 De lapidibus insignioribus.	17 De auro.
5 De marmoribus.	18 De argento.
6 De gemmis.	19 De ere.
7 De viridioribus gemmis.	20 De ferro.
8 De rubris gemmis.	21 De plumbo.
9 De purpureis.	22 De stanno.
10 De candidis.	23 De electro.
11 De nigris.	24 De ponderibus.
12 De variis.	25 De mensuris.
13 De crystallinis.	26 De signis ponderum.

De pulueribus & glebis terra.

CAP. I.

PULVIS, dictus, quod vi venti pellatur. Tollitur enim eius flatu, nec resistit; nec stare nouit: sicut ait propheta: Tāquam puluis, quem proicit ventus à facie terre. *Linus* vocatus, quod leuis sit. *Cannum* est vorago luti. *Cinis* ex incēdio dicitur, ab eo enim fit. *Fanilla*, quod per ignem effecta sit. Nam *fanis* ignis est. *Glebas*, quod globus sit. Pulueris enim collectio: ne compingitur, & in vno glomere adunatur. Terra autem ligata gleba est, soluta puluis. *Labama* eo quod ambulātibz lapsum inferat, dicta per deriuationem à labe. *Lutum* vocatum quidam per antiphrasim putant, quod non sit mundum: nam omne lorum mundum est. *Volubra*, appellata, quod ibi apri volentur. *Vlgo* sordes limi vel aquae sunt. *Sabulum* leuissimum terrae genus. *Argilla* ab Argis vocata: apud quos primum ex ea vasa confecta sunt. *Creta*, ab insula *Creta*, vbi melior est. *Creta Cimolia* candida est: à Cimeā Italiae insula dicta: quarum altera vestimentorum preciosos colores emollit: & confricato sulphure quodam nitore, exhilarat: altera gemmis nitorem praestat. *Creta argentea* & ipsa candida appellata, eo quod nitore argento reddat. *Terra Samia* à Samo insula dicta, glutinosa & candida, & linguae lenis, medicamentis & vaseulis necessaria. *Puluis Puteolanus* in Puteolanis Italiae colligitur collibus, opponiturque ad sustinenda maria fluctūsque frangendos. Nam mersus aquis protinus lapis fit, vnde si que coridie fortior effectus in saxum mutatur, sicut argilla igne in lapidem vertitur. *Sulphur* vocatum, quia igne accenditur. *Sulfis* enim ignis est. Nam vis eius in aquis feruentibus sentitur, nec alia res facilius accenditur. Nascitur in insulis Aëoliis inter Siciliam & Italiam, quas ardere dicunt. Inuenitur & in aliis locis effosum. Huius genera quatuor. *Primum* quod foditur, trās lucet & viret, quo solo ex omnibus medicis vrantur. *Alterum* quod appellant glebam visibus tantum fullonum familiare. *Tertium* liquor est, vsus eius ad lanas suffundendas, quia candorem mollitiemque praestat. *Quartum* ad licinia conficienda maximè aptum. Sulphuris tanta vis est, vt morbos comitiales deprehendat nitore suo impositis ignibus in calice vini, prunaque subdita circumferens exardescentibus percussio pallorem dirum velur defunctorum effundit.

De glebis ex aqua. CAP. II.

Bitumen in Iudaea de lacu Asphaltite emergit, cuius glebas supernatantes, nau-

tae scaphis appropinquantes colligunt. In Syria autem limus est passim à terra exarsuans. Spissatur autem vtraque & densitate coeuit, & vtraque Graeci *πρωτόζωον* appellant. Natura eius ardens & igni cognata, & neque aqua neque ferro rumpitur, nisi solis muliebribus inquinamentis: utilis ad compages nauium. *Alumen* vocatum à lumine, quod lumen coloribus praestat tingendis. Est autem falsugo terrae, efficiturque hyeme ex aqua & limo, & aestiuis solibus maturatur. Huius species duae sunt, liquidum & spissum. *Sal* quidam dictum putant, quod in igne exiliat. Fugit enim ignem dum sit igneus, sed naturam sequitur, quia ignis & aqua semper inter se inimica sunt. Alij sal à salo & sole vocatum existimant: nam *aquis maris sponte gignitur*, spuma in extremis littoribus vel scopulis delicta & sole decocta. Sunt & *lacus & flumina & putei* à quibus hauritur. Dehinc in salinis ingestus Sole siccatur, sed & flumina densantur in sale, amne reliquo sub gelu fluente. *Alibi quoque detractis arenis colligitur*, crescens cum lunæ noctibus: nam in Cyrenea Ammoniacus sub arenis inuenitur. Sunt & montes *nativi salis*, in quibus ferro ceditur, vt lapis renascens maius: tanta alicubi duritia, vt muros domōsque massis salis faciant, sicut in Arabia. In natura quoque salis differentiae sunt. Nā alibi suavis, alibi salissimus: *communis sal* in igne crepitat. *Tragacum* nec crepitat in igne, nec exilit. *Argentinum* Siciliae flammis patiens in aqua exilit, in igne fluit contra naturam. Sunt & colorum differentiae: *Memphiticus rufus* est: in parte quadam Siciliae *purpureus*, vbi Aëna mons est. Item in eadem Sicilia in Pachyno adeo *splendidus & lucidus*, vt imagines reddat. In Cappadocia *crocinus* effoditur. Salis natura necessaria est ad omnem escam. Pulmentis enim saporem dat: excitat auditatem, & appetitum in omnibus cibis facit. Ex eo quippe omnis victus, delectatio & summa hilaritas. Hinc & salis nomen accepisse putatur. Nihil enim vtilius sale & sole. Denique cornea videmus corpora nauticorum. Quinetiam pecudes, armenta & iumenta sale maximè prouocantur ad pastum: multum largiores lacte, multoque gratiores casei dote. Corpora etiam sal astringit, siccatur & alligat. Defuncta etiam à putrescendi labe vindicat, vt durent. *Nitria* à loco sumptis vocabulum. Nascitur enim in oppido vel regione Aegypti Nitria, ex quo & medicinae sunt, & sordes corporum vestiumque lauantur. Huius natura non multum à sale distat. Habet enim virtutem salis & similiter oritur canescentibus littoribus siccitate. *Aphronitrum* Graecè, Latine spuma nitri est, de quo quidam ait, Rusticus es, nescis: quid Graeco nomine dicat. Spuma vocor nitri, Grae-

tri, Græcus est a phronitrum. Colligitur autem in Asia, in speluncis distillans, dehinc siccatur sole. Optimum putatur, si minimè fuerit ponderosum & maximè fricabile, colore penè purpureo. *Chalcantum* dictum, quia chalcidis est timum, id est, flos: unde & apud Latinos aeris flos appellatur. Fit autem nunc multis in regionibus: olim in Hispaniæ puteis vel stagnis id genus aquæ habentibus, quam decoquebant, & in piscinas ligneas fundebant, appendentes super eas restes, lapillis extentas, quibus limus in similitudinem vitreis acinis adhærebat: sicque eiectum siccabatur diebus xxx. Fit autem nunc alibi in speluncis, quod liquidè collectum dehinc diffusum in quosdam solidatur boros: fit & in scrobibus cauatis, quarum de lateribus decidentes guttæ coalescunt: fit & salis modo, ex flagrantissimo sole. Ad eò autem constrictæ virtutis est, ut in leonum & vrsorum ora spatium tantam vim habeat ad stringendū, ut non valeant mordere. In codice quodam manuscripto ante vocabulum Aphronitrum habentur hæc: Nam sicut salem in littore maris feruor conficit Solis, durando in petram aquas marinas, quas maior vis ventorum vel ipsius maris feruor in littora vltiora proiecerit: ita in Nitria, vbi æstate pluuiæ prolixiores tellurem infundunt, adurit sideris ardor tantus, qui ipsas pluuias per latitudinem arenarum concoquat in petram: saliquidem vel glaciæ aspectu similitam, sed nihil rigidi rigoris, nil salis saporis habentem, quæ tamen iuxta naturam salis in caumate durare atque nubiloso aere fluere ac liquefieri solet. Hanc indigenæ sumentes seruant, & vbi opus fuerit, pro lumento vtuntur. Vnde Iudææ peccantur dicit propheta: Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbâ Borith, maculata es in iniquitate tua, dicit Dominus. Crepitat autem in aqua, quomodo calx viua, & ipsa quidem disperit, sed aquam lauationi aptam reddit.

De lapidibus vulgaribus. CAP. III.

Lapis à terra tanquam densior etiam vltimo discernitur. Lapis autem dictus, quòd lardat pedem. Lapis mollis est & spartus. *Saxa* hærent & à montibus exciduntur. Petra Græcum est. *Silex* est lapis durus, eò quòd exiliat ignis, ab eo dictus. *Scopulus* à saxo eminenti, quasi à specularando dictus: siue à regimento nauium, *Spelæa* Græcè, spelunca Latinè. Est autem rupis cauata. *Crepido* extremitas saxi abrupti: unde & crepido vocata, quòd sit abrupti saxi altitudo: sicut hæret pede pes densus, unde & vocatur. *Cantus* alpera saxa in mari, dicta à cauando, quasi cauata. *Murices* petre in littore similes rau-

ricibus viuus, acutissima & nauibus perniciosæ. *Icon* saxum est, quod humanæ vocis sonū captans, etiam verba loquentium imitatur. *Icon* autem Græcè, Latinè imago vocatur, eò quòd ad vocem respondens alieni efficitur imago sermonis: licet hoc quidem & locorū natura eueniat, ac plerumque conuallium. *Calculus* est lapillus terræ admixtus, rotundus atque durissimus, & omni puritate lenissimus. Dictus autem calculus, quòd sine molestia breuitate sui calcetur: cui contrarius est scrupus, lapillus minutus & asper: qui si inciderit in calciametum, nocet, & molestia est animo: unde & molestia animi dicimus scrupulū: hinc & scrupæa saxa, id est, aspera. *Cos* nomen accepit, quòd ferrum ad incidendum acuat. *Cos* enim Græco sermone incisio nominatur. Ex his aliæ aquariæ sunt: aliæ oleo indigent in acuendo, sed oleum lenem, aquariæ aciem acerrimam reddunt. *Pumex* vocatur, eò quòd spumæ densitate concretus fiat, & est aridus, candore paruus: tantamque naturam refrigerandi habens, ut in vase missus, multa deseruere definant. *Rudos* artifices appellant lapides contusos & calci admixtos, quos in pauimentis faciendis superfundunt: unde & rudera dicuntur. *Gypsum* cognatum calci est, & est Græcum nomen: plura eius genera. Omnium autem optimum *lapis specularis*. Est enim signis ædificiorum & coronis gratissimus. *Calx viua* dicta, quia dum sit tactu frigida, intus occultum continet ignem. Vnde & perfusa aqua statim latens ignis erūpit. Natura eius mirum aliquid facit. Postquam enim arserit, aquis incenditur, quibus solet ignis extingui: oleo extinguitur, quo solet ignis accendi. Vltus eius structuris fabricæ necessarius. Nam lapis lapidi non potest adherere fortius, nisi calce cōiunctus. *Calx* è lapide albo & duro melior structuræ: ex molli, vtilis tectoriis. *Arena* ab ariditate dicta, non adhærendo in fabricis, ut volunt quidam. Huius probatio, si manu impressa stridat: aut si in vestem candidam sparsa nihil fordis relinquat.

De lapidibus insignioribus. CAP. IIII.

Magnes lapis Indicus ab inuentore vocatus. Fuit autem in India ita primum repertus. Clauis crepidarum, baculique cuspidi hærens cum armenta idem Magnes pasceret: postea & passim inuentus. Est autem colore ferrugineus, sed probatur cum ferro adiunctus eius fecerit raptū. Nam ad eò apprehendit ferrum, ut catenam faciat anulorum. Vnde & eum vulgus ferrum viuum appellat. Liquorem quoque vitri, ut ferrum trahere creditur, cuius tanta vis est (ut refert beatus Augustinus) quòd quidam eundem

Magnetem lapidem tenuerit sub vase argenteo, ferrumque super argentum posuerit: deinde subter mouente manu eum lapide ferrum cursu desuper mouebatur. Vnde factum est, ut in templo quodam simulachrum ex ferro pendere in aere videretur. Est quippe & alius in Æthiopia Magnes, qui ferrum non ambit, sed respuit. Omnis autem Magnes tanto melior est, quanto magis cœruleus. *Gagates* lapis primum inuentus est in Sicilia: *Gagates* fluminis fluore reiectus. Vnde & nominatus, licet in Britannia sit plurimus. Est autem niger, planus, lenis & ardens igni admodum. Fictilia ex eo scripta non delentur: incensus serpentes fugat: demoniacos perdit, virginitatem deprehendit: mirum, quia acceditur aqua, oleo restinguitur. *Asbestos* Arcadiæ lapis, ferrei coloris: ab igne nomen sortitus, eo quod accensus semel, nunquam extinguitur. De quo lapide mechanicum aliquid humana ars molita est: quod gentiles capti sacrilegio mirarentur. Denique in templo quodam fuisse Veneris sanum dicunt, ibique candela brum & in eo lucernam sub diuo sic ardentem, ut eam nulla tempestas, nullus imber extingueret. *Pyrites* Perficus lapis fuluus aeris simulans qualitatem, cuius plurimus ignis: siquidem facile scintillas emittit: hic tenentis manum si vehementius prematur adurit: propter quod ab igne nomen accepit. Est alius *Pyrites* vulgaris, quem vinum lapidem appellant, qui ferro vel lapide percussus scintillas emittit, quæ excipiuntur sulphure vel aliis fungis vel foliis, & dicto celerius prebet ignem. Hunc vulgus focarem petram vocat. *Selenites* Latine lunaris interpretatur, eo quod interiorum eius candorem cum luna crescere atque deficere aiunt. Gignitur in Perside. *Dionysius* lapis fuscus & rubentibus notis sparsum. Vocatur autem ita, quia si a que mixtus conteratur, vinum flagrat: & quod in illo mirum est, ebrietati resistit. *Thracius* niger & sonorus: nascitur in flumine, cuius nomen est pontus in Equitia. *Phrygius lapis* ex loco traxit vocabulum. Nascitur enim in Phrygia, colore pallidus, mediocriter grauis. Est autem gleba pumicosa. Vritur antea vino perfusus, statimque foliis donec rubescat: ac rursus vino dulci intingitur, trinis victibus, tingendis tantam vestibus utilis. *Syrus lapis* à Syria, ubi reperitur appellatur: hic integer fluctuari traditur: comminutus mergi. *Arabicus* similis est ebori sine vlla macula. Hic defricatus ad cutem, succum demittit croco similem. *Iudæicus* lapis albus est, atque in schemate grandis sericeus sub inuicem modulatus, quas Græci *zeuxipus* appellant. *Samos* à Samo insula, ubi reperitur, vocatus, & est grauis & candidus, polendi auxum uti-

lis. *Memphitis* vocatus à loco Ægypti, & est gemmantis natura: hic tritus, atque in iis quæ vrenda & secanda sunt ex aceto illinitus ita obstupescere facit corpus, ut non sentiat cruciatum. *Sarcophagus* lapis dictus, eo quod corpora defunctorum condita in eo infra quadraginta dies absumentur. *Asper* enim Græcè caro dicitur, *asper* comedere. Nascitur autem in Troade, fissilique vena scinditur. Sunt & eiusdem generis in Oriente saxa, quæ etiam viuentibus alligata, erodunt corpora. *Aemathites* appellatus, eo quod cute resolutus in colorem veniat sanguinis. Est autem admodum liuidus. Est & ferrugineus. Nascitur in vltima Ægypto, Babylonia & Hispania. *Androdamantus* colore niger, pondere & duritia insignis. Vnde & nomen traxit, præcipuus reperitur in Africa. Trahere autem in se argentum vel æs dicitur, quique attritus ut *hamathites* in colorem redigitur sanguinis. *Isidius* inuenitur in vltima Hispania croco similis cum leui fulgore, facile friabilis. *Amiantos* appellatus à veteribus, eo quod si ex ipso vestis fuerit contexta, contra ignem resistat, & igni imposta non ardeat, sed splendore accepto nitescat, & est scissi aluminis similis: veneficiis resistens omnibus, specialiter magorum. *Batrachites* similis est testæ laminosæ scissibilis. *Gallaclites* colore cinereus, gustu suavis, sed ideo sic vocatus, quod quiddam de se lacteum attritus dimittat. *Obsus* lapis niger est translucidus, & vitri habens similitudinem. Ponitur in speculis parietum propter imaginum umbras reddendas. Gemmas multi ex eo faciunt: nascitur in India & in Samo Italiæ. *Myridas* lapis Euphratis Sole repercussus coloribus micat variis. *Aethites lapides* reperiuntur in nidis aquilarum: aiunt binos inueniri, matrem & feminam: nec sine iis parere aquilas. Horum masculus durus similis galle, subnitilus: foemineus verò pusillus ac mollis. Alligati, partus celeritatem faciunt: etiam à quibus vuluæ excidunt, nisi citò parturientibus auferantur. *Phengites* Cappadociæ lapis, duritia marmoris candidus atque translucens: ex quo quondam templum constructum est à quodam rege fortibus aureis, quibus clausis claritas intus diurna erat. *Emites* eboris similis, in quo Darium conditum fertur, Parióque similis candore & duritia, minus tamen ponderosus, qui Porus vocatur. *Ostracites* vocatus, quod similitudinem testæ habeat: vsus eius est pro pumice. *Melantes* lapis dictus, eo quod melleum & dulcem succum emittat. *Isinirus* lapis asper & indomitus, & omnia atterens: ex quo gemmæ terantur. *Chrysites* colore similis ocreæ: inuenitur in Ægypto.

Ammites similis nitro, sed durior: gignitur in *Aegypto* & *Atabia*: qui nascitur in *Aethiopia* veluti viridis, sed lacteus, cum resoluitur, remordens vehementer. *Coranus* albus est, du riorque *Pario*. *Melotius* veluti viridis & gradis inuenitur in *Aegypto*. *Tusculanus* à loco *Italiae* dictus, dissilire igne traditur. *Sauinus* lapis fuscus addito oleo etiam lucere fertur. Est & quidam viridis lapis vehementer igni resistens. *Sifinis* mollis & candidus, excalesfactus oleo nigrescit atque durefcit. Lapidis quoque medicinalium mortuorum & pigmentorum vsibus apti. *Edesus* praecipuus & inde *colaticus*. *Thebaicus* quoque & *basanites* lapides vel ex sese remittentes. *Specularis* lapis vocatus est, quod vitri more tranfluceat: reperitur primum in *Hispania* citeriore & circa *Segobricam* urbem. Inuenitur enim sub terra & effossus exciditur, atque finditur in quamlibet tenues crustas.

De marmoribus. CAP. V.

Post lapidum genera veniamus ad *marmor* ra. Nam inter lapides & *marmora* differentia. Nam *marmora* dicuntur eximij lapides, qui maculis & coloribus commendantur. *Marmor* sermo *Graecus* est à viriditate vocatus, & quamuis postea & alij colores inueniantur: nomen tamen pristinum à viriditate retinuerunt. *Marmorum* colores & genera innumerabilia sunt. Non tamen omnia è rupibus exciduntur, sed multa sub terra sparsa sunt preciosissimi generis: sicut *Lacedaemoniis* viride eunctis hilarius: repertum prius apud *Lacedaemones*, vnde & vocabulum traxit. *Ophites* serpentium maculis simile est, vnde & vocabulum sumpserit: duo eius genera, molle candidum, nigrum durum. *Augustum* & *Tiberium* in *Aegypto* *Augusti* & *Tiberij* primum principatu reperta sunt. Differentia eorum est ab *Ophite*: cum illud, vt praediximus, serpentium maculis sit simile: haec maculas diuerso modo colligunt. Nam *Augustum* vndatum est crispum in vertice: *Tiberium* sparsa non conuoluta canitie. *Purpures* ex *Aegypto*, est rubens, candidis interuenientibus punctis. Nominis eius causa quod rubeat vt purpura. *Basanites* ferrei coloris sine duritia. Vnde & nomen ei datum est: inuenitus in *Aegypto* & *Aethiopia*. *Alabastrites* lapis candidus: interinctus variis coloribus: ex quo *Euangelici* illius vnguenti vasculum fuit. Cauant enim hunc ad vasa vnguentaria: quoniam optime seruare incorrupta dicitur. Nascitur circa *Thebas Aegyptias* & *Damascum* *Syriae*, ceteris candidior: probatissimus vero in *India*. *Farius* candoris eximij *Ligidinis* cognomento. hic apud *Paron* insulam nascitur: vnde & *Parus* nuncupatus.

Magnitudo eius quae lances craterasque non excedat. vnguentis & ipse aptus. *Coralliticus* in *Asia* repertus, mensuram non vltra cubitos binos: candore proximo eboris ad quandam similitudinem è diuerso niger. *Alabandicus* terrae suae nomine nuncupatus: purpure aspectu similis. Iste in oriente igni liquatur, atque ad vsu vitri funditur. *Thebaicus* interinctus aureis guttis inuenitur in parte *Aegypti* ascriptus coriculis ad terenda collyria quadam vtilitate naturali conueniens. *Sienites* circa *Sienem* vel *Thebas* nascitur: trabes ex eo fecerunt reges. *Marmora* autem quae in officinis sunt, rupibus gignuntur: ex quibus ista *Sienites* diuersi coloris maculis distinctus est: cuius primum vsu insulae *Cyclades* dederunt. *Lesbius* liuidior est paulo hoc sed & ipse diuersi coloris maculas habens. *Corinthus* *Ammoniacae* guttae similis cum varietate diuersorum colorum. *Corintho* primum repertus: ex eo columnae ingentes liminaeque fiunt ac trabes. *Charistum* viride, optimum nomen ab aspectu habens, eo quod gratum sit iis qui gemmas sculpunt: eius enim viriditas reficit oculos. *Numidicum* marmor *Numidia* mittit ad curam succum dimittit, croco simile: vnde & nomen accepit, non crustis, sed in massa & liminum vsu aptum. *Luculleum* marmor nascitur in *Choo* insula, cui *Lucullus* consul nomen dedit, qui delectatus illo primum *Romam* inuexit, solumque penè hoc marmor ab amatore nomen accepit. Est & *Limenis* reperta appellatus à colore cineris, cuius lapidis alligatio contra serpentes laudatur. *Ebur* à *barrois* est, elephante dictum. *Horatius*. Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris?

De gemmis. CAP. VI.

Post marmorum genera gemma sequuntur, quae multum auro decorum tribuunt venustate colorum. Primordia earum à rupe *Caucasi*. Fabulae ferunt, *Prometheum* primum fragmentum saxi eiusdem inclusisse ferro ac digito circumdedisse: isque in initis cepisse anulum atque gemmas. Genera gemmarum innumerabilia esse traduntur, e quibus nos ea tantum quae principalia sunt siue notissima annotabimus. *Gemma* vocata, quod instar gummi tranfluceant. *Preciosi lapides* ideo quia care valent: siue vt à vilibus discerni possunt: seu quod rari sint. Omne enim quod rarum est, magnum & preciosum vocatur: sicut & in *Samuelis* volumine legitur: Et sermo Domini preciosus erat in *Israël*, hoc est, rarus.

De viridioribus gemmis. CAP. VII.

Omniium gemmarum virentium *Smaragdus* principatum habet, cui veteres tex-

tiam post margaritas & vniones tribuunt dignitatem. Smaragdus à nimia viriditate dicitur. Omne enim satis viride Smaragdum dicitur. Nullis enim gemmis vel herbis maior hoc austeritas est. Nam herbas virentes frondésque exuperat: inficiens circa se viriditate repercussum aerem. Sculptentibus quoque gemmas nulla gratior oculorum refectionis est. Cuius corpus si extentum fuerit, sicut speculum, ita imagines reddit. Quippe Nero 10
Cæsar gladiatorum pugnas in smaragdo spectabat. Genera eius duodecim, sed nobiliores *Scythici*, qui in Scythica gente reperiuntur. Secundum locum tenent *Bactriani*. Colli guntur enim in commissuris saxorum flante Aquilone. Tunc enim tellure deoperta intermicant, quia iis ventis arenae maximè mouentur. Tertium *Aegyptij* habent. Reliqui in metallis arariis inueniuntur, sed vitiosi. Nam aut ære aut plumbo aut lapillamentis 20
vel salis similes notas habent. *Smaragdi* autem mero & viridi proficiunt oleo, quamuis natura imbuantur. *Chalcosmaragdus* dicta, quod viridis sit: & turbida, acris venis. Hæc in Ægypto vel Cypro insula nascitur. *Prasus* pro viridante colore dictus, sed vilis. Cuius alterum genus sanguineis punctis abhorret. Tertium distinctum virgulis tribus cæcidis. *Berillus* in India gignitur, gentis suæ lingua nomen habens, viriditate similis smaragdo, 30
sed cum pallore. Politur autem ab Indis in sexangulas formas, vt hebetudo coloris repercussione angulorum excitetur. Aliter politus non habet fulgorem. Genera eius nouè. *Chrysoberillus* dictus, eo quod pallida eius viriditas in aureum colorem resplendeat: & hunc India mittit. *Chrysoprasus* Indicus est, colore porri succum referens, aureis interuenientibus guttis, vnde & nomen accepit, quem quidam Berillorum generis indicauerunt. 40
Iaspis de Græco in Latinum viridis gemma interpretatur. Est autem smaragdo subsimilis & crassi coloris. Species eius xvij. Volunt autem quidam Iaspidem gemmam, & gratiæ & tutæ esse gestantibus, quod credere non fidei, sed superstitionis est. *Topazion* ex virenti genere est omnique colore resplendens: inuenta primum in Arabia insula, in qua Troglodyte prædones fame & tempestate fessi cum herbarum radices effoderent, 50
eruerunt. Quæ insula postea quaesita nebulis cooperta, tandem à nauigantibus inuenta est. Sed ob hoc locus & gemma nomen ex causa accepit. Nam *Troglodytarum* lingua significationem habet querendi. Est autem amplissima gemmarum: eadem sola nobilium, limam sentit: genera eius duo. *Callaica* colore viridis, sed pallens & nimis crassa, nihil iocundius aurium decens, vnde & appellata. Nascitur in India vel Germania in riu 60

pibus gelidis, oculi modo extuberans. *Molochites* spissius virens & crassior quam smaragdus, à colore maluæ nomen accepit: in reddendis laudata signis. Nascitur in Arabia: *Heliotropium* viridi colore & nubilo stellis puniceis superparsa cum sanguineis venis. Causa nominis de effectu lapidis est. Nam deiecta in labris æneis radio Solis mutat sanguineo repercussu. Extra aquam autem speculi modo Solem excipit, deprehenditque defectus eius subeuntem lunam ostendens. Magorum impudentia, manifestissimum in hoc quoque exemplum est, quod admixta herba Heliotropio quibusdam additis præcantationibus gerentem conspici negent. Gignitur in Cypro & Africa, sed melior in Æthiopia. *Sarda* gemma prasini coloris apud Chaldaeos. Cuius tanta vis est, vt permeantes naues è profundo petat, & carinis ita tenaciter adhæreat, vt nisi abrasa parte ligni vix separetur. *Myrrhites* dicta est, quod in eo myrrhæ color est: Compressus autem vsque ad colorem nardi, spirat suauitatem aromatis. Reperitur in Arabia vel Ægypto myrrhæ coloris & odoris, vnde & nomen accepit. *Melichloros* bicolor ex vna parte viridis: ex altera meli similis. *Choaस्पites* à flumine Persarum dicta est, ex viriditate fulgoris aurei.

De rubris gemmis. CAP. VIII.

Corallius gignitur in mari, forma ramosus, colore viridis & maximè rubens: baccæ eius vel vitæ candidæ sub aqua & molles: detracta confestim durantur & rubescunt, tactuque protinus lapidescunt. Itaque occupari euellique retibus solet, aut acri ferramento præcidi: qua de causa corallius vocatur. Quantum autem apud nos margaritarum 40
Indicum preciosum est, tantum apud Indos corallium. Hunc Magi fulminibus resistere affirmant, si creditur. *Sardius* dicta, eo quod primum reperta sit à Sardis: hæc rubrum habet colorem marmoribus præstans: sed inter gemmas vilissima. Genera eius quinque, *Onyx* appellata, quod habeat in se permixtum candorem in similitudinem vnguis humane. Græci enim vnguem *ονυχα* dicunt. Hanc India & Arabia gignit: distant autem inuicem. 50
Nam Indica igniculos habet albis cingentibus zonis: Arabica autem nigra est cum candidis zonis, genera eius quinque. *Sardonix* ex duum nominum societate vocata est. Est enim ex onychis candore & Sardo. Constat autem tribus coloribus: subterius nigro, medio candido, superius mineo. Hæc sola in signando nihil ceræ euellit. Reperitur autem apud Indos & Arabes detecta torrentibus. Genera eius quinque. *Hamathites* rubore sanguineus ac propterea Hamathites vocatur.

quippe sanguis est. Gignitur in Æthiopia quidem, sed principalis in Arabia & in Africa inuenitur. De qua promittunt Magi quiddam ad coarguendas barbarorum insidias. *Succinum*, quem appellant Græci *ἐλαστερον*, sului cereique coloris, fertur arboris succus esse: & ob id succinum appellari. Electrum autem vocari fabulosa argumentatio dedit. Namque Phaetonte fulminis ictu interempto sorores eius luctu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem: & electrum appellatum, quoniam sol vocitatus sit electron plurimi poetæ dixerunt. Constat autem non esse succum populi, sed pinæ arboris. Nam accensus tedæ nidore flagrat. Nascitur autem in insulis Oceani septentrionalis sicut gummi, densaturque ut crystallum rigore vel tempore. Ex ea fiunt decoris gratia agrestium foeminarum monilia. Vocari autem à quibusdam harpaga, eo quod attritu digitotum accepta caloris anima paleasque vestium simbrias rapiat: sicut magnes ferrum. Quocunque autem modo libeat tingitur. Nam Anchusæ radice conchilioque inficitur. *Ligninus* vocatus, quod fiat ex vrina lycis bestia tempore indurata. Est autem sicut & succinum fulua, attrahens spiritu folia propinquantia.

De purpureis. CAP. IX.

Inter purpureas gemmas principatum *Ametistus* Indicus tenet. Ametistus purpureus est permixto violaceo colore, & quasi rosæ nitor, & leniter quasdam flammulas fundens. Alterum eius genus descendit ad hyacinthos. Causam nominis eius afferunt, quia sit quiddam in purpura illius non ex toto igneam, sed vini colorem habens. Est autem sculpturis facilis: genera eius quinque. *Saphirus*, ceruleus est cum purpura, habens pulchres aureos sparsos: apud Medos optimus, nusquam tamen perlucidus. *Hyacinthus*, ex hominis sui flore vocatur. Hic in Æthiopia inuenitur, ceruleum colorem habes. Optimus qui nec rarus est, nec densitate obtusus, sed ex utroque temperamento lucens purpuræque refulgens: hic autem non rutilat æqualiter, sed cum facie mutatur. Sereno enim perspicuus est atque gratus, nullo coram oculis euanescent atque marcescit: in os missus, frigidus est, in sculpturis durissimus, nec tamen inuictus. Nam adamante scribitur & signatur. *Hyacinthizon*, Indicus est hyacinthum propè referens. Quidam autem eorum crystallis similes, capillamentis intercurrentibus obscurantur, ex quo etiam vitio nomen illorum est. *Ametistizon* appellatur, quia eius extremus igniculus in a-

metisti violam exit. *Chelidonia*, ex hiruudinū vocata colore, & duum est generum, quarum vna ex altera parte purpurea, & altera purpurea nigris interuenientibus maculis. *Cyanca*, Scythiæ gemma ceruleo coruscans nitore purpura interdum & punctulis intermicantibus auratis puluisculis varians. *Rodius*, rosea est, & ex eo nomen accepit.

De candidis. CAP. X.

Margarita, prima candidatum gemmarum, quam inde margaritam aiunt vocatam, quod in conchulis maris hoc genus lapidum inueniatur. Inest enim in carne cochleæ calculus natus, sicut in cerebro piscis lapillus. Gignitur autem de caelesti rore, quæ certo anni tempore conculæ hauriunt. Ex quibus margaritis quædam vniones vocantur: aptum nomen habentes, quod tantum vnus nunquam duo vel plures simul reperiuntur. Meliores autem candidæ margaritæ, quam quæ stauescunt. Illas enim aut iuuentus: aut matutini roris conceptio reddit candidas: has senectus vel vespertinus aer gignit obscuras. *Pedorus*, secunda post margaritam candidarum gemmarum: de qua quæritur in quo colore numerari debeat: toties iactari per alienas pulchritudines nominis: adeo ut decoris prærogatiua vocabulo facta sit. *Asterites*, candida est: inclusam lucem continens veluti stellam totus ambulans, redditque Solis candidantes radios, vnde & nomen inuenit. *Galactites*, lactea est, quæ attrita reddit succum album ad lacteum saporem: foeminiis nutrientibus illigata fecundat vbera. Infantium quoque collo suspensa salinam facere fertur: in ore autem liquecere, & memoriam adimere. Mittunt eam Nilus & Achelous amnes. Sunt qui smaragdum albis venis circumligatum Galactiten vocant. *Galatias*, grandinis & candorem præfert & figuram, duritie quoque inuicta ut adamas: etiam in igne posita, manet suum frigus. *Solis gemma*, candida est, traxitque nomē quod ad Solis speciem in orbem fulgentes spargit radios. *Selenites*, translucet candido malleoque fulgore, continens lunæ imaginem quæ iuxta cursum astri ipsius perhibent in dies singulos minui atque augeri. Nascitur in Perside. *Cimedita*, inuenitur in cerebro piscis eiusdem nominis: candida & oblonga. Prælagere iis fertant Magi signa tranquillitatis vel tempestatis. *Beloculus* albicans pupillam cingit, nigra medio aureo fulgore lucentem, & propter speciem Assyriorum regi Belo dicatam, vnde & appellata. *Epimelas*, dicitur cum in candida gemma supernè nigricat color, vnde & nomen habet. *Exebennis*, speciosa & candida, qua aurifices aurum poliunt.

De nigro. CAP. XI.

A Chates, reperta primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis postea à plurimis in terris. Est autem nigra habens in medio circulos nigros & albos iunctos & variatos, similis Hamathiri. Magi suffitu earum, si creditur, tempestates euertunt: flumina sistunt. *Absctos*, nigra & ponderosa distincta venis rubentibus. Hæc excalescens igni septem diebus calorem tenet. *Aegyptilla*, nigra est radice, cœrulea facie, ex Ægypto vbi inuenitur vocata. *Media*, nigra est à Medea illa fabulosa inuēta. Habet venas aeris coloris, sudorem reddit croci, saporem vini. *Veitana* Italica gēma est, à Veientibus reperta, nigra facie, albis intermicantibus notis. *Bariptos*, nigra est cū sanguineis & albis notis. *Meramelas*, nigra vena, quemlibet colorem secans per medium. *Veneris crinis*, nigerrimi nitoris: continens in se speciem rufi crinis. *Tricus*, ex Africa nigra est, sed tres succos reddit: ab radice nigrum est, medio sanguineum, è summo ocreæ. *Dionysia*, nigro mixtis rubentibus notis ex aqua trita vinum flagrat, & odore suo ebrietati resistere putatur. *Pyritis*, nigra quidem, sed attritu digitos adurit.

De variis. CAP. XII.

S *Angrus*, varius ex omnibus penè coloribus constans, vnde & nominatur. *Olea*, barbari nominis ex fuluo & nigro, viridique & candido est. *Mitridax*, Sole percussa: coloribus micat variis. Gignitur in Perside. *Droselitus* varius nominis causa: quia si ad ignem applicetur velut sudorem mittit. *Opalus* distinctus, diuersarum colore gemmarum. Est enim in eo carbunculi tenuior ignis: amethysti fulgens purpura: smaragdi nitens viriditas, & cuncta pariter sub quadam varietate lucentia. Nomen habet ex patria. Sola enim eum parurit India. *Pontice*, à ponto dicuntur: genere diuerso, nunc sanguineis, nunc auratis guttis micantes: alia habentes stellas, alia longis colorum ductibus lineat. *Exocontalibus*, in parua magnitudine multicolor: vnde & hoc nomen sibi adoptauit. Tam diuersis enim notis sparsus est, vt sexaginta gemmarum colores in paruo eius orbiculo deprehendantur. Nascitur autem in Libya apud Troglodytas. *Murina*, apud Parthos gignitur, sed præcipua in Germania, humorem sub terra putant calore desatum, vnde & nomen sumpsit. Varietas eius in purpuram candoremque & ignem cum quibusdam colorum repercussionibus, quales in caelesti arcu spectantur. Cuius contraria causa crystallum facit, gelu concreto vehementiore.

De crystallinis. CAP. XIII.

C *Crystallus*, resplendens & aquosus colore. Traditur, quod nix sit glacie durata per annos. Vnde & nomen ei Græci dederunt. Gignitur autem in Asia & Cypro: maxime in Septentrionum alpibus, vbi nec æstate sol feruentissimus inuenitur. Ideo ipsa diurna & annosa duritia reddit hanc speciem quæ crystallus dicitur. Hic oppositus radiis Solis adeo rapit flammam, vt aridis fungis vel foliis ignem præbeat. Vltus eius etiam ad pocula destinatur. Nihil autem aliud quam frigidum pati potest. *Adamas Indicus*, lapis paruus & indecorus, ferrugineum habens colorem & splendorem crystalli. Nunquam autem vltra magnitudinem nuclei auellani repertus. Hic nulli cedit materiam, nec ferro nec igni, nec vnquam incalescit: vnde & nomen Græca interpretatione, indomita vis, accepit. Sed dum sit inuictus ferri ignisque contemptor, hircino rumpitur sanguine, recenti & calido maceratur, sicque multis ictibus ferri perfringitur. Cuius fragmentis sculptores pro gemmis insigniendis perforandisque vtuntur. Hic autem dissidet cum Magnete lapide, in tantum vt iuxta positus, ferrum non patiarur abstrahi Magneti, aut si admotus Magnes comprehenderit, rapiat atque auferat. Fertur quoque in electri similitudine venena deprehendere: merus vanos expellere: maleficis resistere artibus. Genera eius sex. *Galatias*, grandinum & candorem & figuram adamantinæ duritiæ habet. Etiam in igne positus manet suum frigus. *Cerauniorum duo genera* sunt. Vnum quem Carmania mittit crystallini similem, splendet tamen cœruleo, & si sub diuo positus fuerit, fulgorem rapit sidereum. Ceraunium alterum Hispania in Lusitanis littoribus gignit, cui color Pyropo rubenti, & qualitas vt ignis. Hæc aduersus vim fulgurum opulari fertur, si credimus. Dicta autem Ceraunia, quoniam alibi non inuenitur, quam in loco fulminis ictu proximo. Græcè enim fulmen *κέραιον*, dicitur. *Iris*, apud Arabiam in mari rubro nascitur coloris crystallini, sexangulata: dicta ex argumento iris. Nam sub tecto percussa Sole, species & colores arcus caelestis in proximos parietes imitatur. *Astrion*, ex India est, crystallo propinqua: in cuius centro stella luces fulgore lunæ plena. Sumpsit autem nomen quod astris opposita, fulgorem rapit ac egerit. *Electrica*, quasi electoria. In ventriculis enim gallinacis inuenitur, crystallina specie, magnitudine fabæ. Hæc in certaminibus inuictos fieri Magi volunt, si credimus. *Enhydros*, ab aqua vocata. Exundat enim aquam, ita vt clausam in ea putes fontaneam scaturiginem. Omnium ardentium gemmarum princi-

principatum *carbunculus* habet. Carbunculus autem dictus, quod sit ignitus vt carbo, cuius fulgor nec nocte vincitur. Lucet enim in tenebris, adeo vt flammam ad oculos vibret. Genera eius xij. sed praestantiores qui videntur fulgere, & velut ignem effundere. Carbunculus autem Graece *αἰσπάζ* dicitur. Gignitur in Libya apud Troglodytas. *Anthracites* vocatus, quod sit & ipse coloris ignei, vt carbunculus, sed candida vena praecinctus, cuius proprium est quod iactatus in ignem velut inter mortuos extinguitur: at contra aquis perfusus exardescit. *Sandafirus* nascitur in India loco eiusdem nominis. Species eius, quod veluti intro lucido igne intus fulgent aureae guttae. Constat autem inter omnes quantus numerus stellarum accedit, tanto & precium accedere. *Lignis* ex eodem genere ardentium est appellata a lucernarum fragrantia. Gignitur in multis locis, sed probatissima apud Indos. Quidam eam remissiores carbunculum esse dixerunt. Huius duplex facies: vna quae purpura radiat: altera quae cocci rubore. A Sole excaefacta, aut digitorum attritu paleas & chartarum fila ad se rapere dicitur. Sculpturis resistit, ac si quando sculpta fuerit, dum signa imprimit, quasi quodam animali morsu partem cerae retinet. Genera eius quatuor. *Carchedonius* hoc quod & *Lychnites* facere dicitur, quanquam multum vilior praedictis. Nascitur apud Nafamonas imbre, vt ferunt, diuino. Inuenitur ad repercussum lunae plenae. Omnia autem genera sculpturae resistunt. *Alabandina* dicta ab Alabanda Asiae regione, cuius color ad Carchedonium vadit, sed rarus. *Draconites* ex cerebro draconis eruitur, quae nisi viuenti abscisa fuerit, non ingemescit: vnde & eam Magi dormientibus draconibus amputant. Audaces enim viri explorant draconum specus, & spargunt ibi gramina medicata ad incitandum draconum soporem, atque ita somno sopitis capita desecant, & gemmas detrahunt. Sunt autem candore translucenti. Vni earum orientis reges praecipue gloriantur. *Chrysoprasus* Aethiopicus est, quem lapidem lux celat, prodit obscuritas. Nocte enim igneus, est die aureus. *Flugites* ex Persida est ostentans intra se quasi flammam astantes quae non exant. *Syrrites* vocata quoniam in litore Syrtium inuenta primum est in parte Lucaniae. Color eius croceus, intus stellas continens elanguidas, sub nubilo renitentes. *Ermiscion* inter gratissimas aspicitur, & ex igneo colore radians auro, portans secum in extremitatibus candidam lucem.

De aureis. CAP. XIII.

Sunt quaedam gemmarum genera ex specie metallorum vel lapidum cognominata.

Chrysothis aurum tantum videtur esse. *Chrysolitus* auro similis est cum matini coloris similitudine: hunc Aethiopia gignit. *Chrysolectrus* similis auro, sed in colorem electri vergens, matutino tantum aspectu iocundus, rapacissimus ignium, & si iuxta fuerit, celerrime ardescens. *Chrysolampis* ex auro & igne vocata. Aurea est enim die, & nocte ignea: hanc Aethiopia gignit. *Ammochrysus* arenis auro intermixtis nunc bractearum, nunc pulueris habet quadrulas. Gignitur in Perside. *Leocrisus* colore aureo interueniente candida vena. *Meletrifis* dicta, quod veluti per aurum sincerum: sic haec gemma transluceat. *Chrysoeolla* gignitur in India, vbi formicae eruant aurum. Est autem auro similis & habet naturam Magnetis, nisi quod auge aurum traditur, vnde & nuncupatur. *Argirites* similis argento, habens stigmata aurea. *Androdamas* argenti nitorem habet, & penes adamas, quadrata semper tesserae. Magi putant nomen impositum ab eo quod animorum impetus vel iracundias domare & refrenare dicatur, si credimus. Gignitur in mari Rubro. *Chalcites* aeris coloris est. *Calcosfannus* nigra est, sed lapidi illius aeris tinnitum reddit. *Balanites* duo sunt genera, subuirides & Corinthij aeris similitudine, mediam secante flammea vena. *Sideritis* a contemplatione ferri nihil dissonat. In maleficiis quoque modo si inferatur discordias excitat. *Idousdactilus* ex insula Creta est, ferrei coloris, causa nominis eius, quia pollicem humanum exprimit. *Aethiopiens* ferrei coloris est, qui dum teritur, succum emittit. *Similicnicus* in Euphratis alueo legitur pro connectione marmotis similis, medio colore glauco, veluti oculi pupilla internitens. *Arabica* ex patria dicta, aspectu eburnea est. *Hephaestis* speculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutilet: experimentum eius si feruenti aquae addita statim refrigeret: aut si Soli opposita aridam materiam accendat. Nascitur in Coryco. *Ostracites* lapidosus colore testaceo durior. *Alteria* Achatii similis, nisi quod Achaties politura pinguescit. Duriori tanta inest vis, vt aliae gemmae sculphantur fragmentis eius. *Glossopetra* similis est linguae humanae, vnde & nomen sumpsit. Fertur autem deficiente luna caelo cadere, cui non modicam Magi tribuunt potestatem. Nam ex eo lunares motus excitari putant. Sunt & quaedam gemmarum genera cognominata ab animalibus. *Echites* vipereas maculas exprimit. *Carcine* matini cancri coloris est. *Scorpitis* scorpionem & colore & effigie refert. *Myrmicites* formicae reptantis effigiem imitatur. *Taos* pauoni est similis. *Hieracitos* accipitris coloris. *Aethites* aquila. *AE-*

gophthalmos, caprino oculo similis. *Lycophthalmos* quatuor est colorum, ex rutilo sanguineum, in medio nigrum candidus cingit ut luporum oculus. *Meconites* papauer exprimit. ¶ Sunt & quaedam gemmæ quibus gentiles in superstitionibus quibusdam videntur. *Liparia* suffita, omnes bestias euocare tradunt. *Anancitide* in necromantia dæmonum imagines euocare dicuntur. *Synochitide* umbras inferorum euocatas tenere dicuntur. *Chelonites* oculus est Indicæ testudinis, varius & purpureus. Per hunc Magi impositum linguæ futuræ prænunciare fingunt. *Bronia* à capite testudinum, è tonitruis eadi putatur, & restinguere fulminis ictus. *Hienia* lapis in oculis hienæ bestię inuenitur. qui si sub lingua hominum subditus fuerit, futura eum præcinere dicunt. Sed & *corallius* tempestati & grandini resistere fertur. *Pontica* est gemma quaedam liuore perlucida: habens stellas rubras, interdum & aureas. Dicunt per eam interrogari dæmones & fugari. ¶ In quibusdam gemmarum generibus vera à falsis discernere magna difficultas est: quippe cum inuentum sit ex vero genere alterius in alia falsa transducere, ut Sardoniches, quæ trinis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi non possint. Fingunt enim eas ex diuerso genere, nigro, cædido miniõque colore. Nam & pro lapide preciosissimo smaragdo quidam vitrum arte inficiunt, & fallit oculos sub dolo quaedam falsa viriditas, quo adusque non est qui probe simularum & arguat: sic & alia alio atque alio modo. Neque enim est sine fraude vlla vita mortalium. Omnes autem non translucidas gemmas *cecas* appellant, eò quòd densitate sua obscurantur.

De vitro. CAP. XV.

VITRUM dictum, quòd visui perspicuitate transluceat. In aliis enim metallis quicquid intrinsecus continetur absconditur. in vitro verò quilibet liquor vel species qualis est interius, talis exterius declaratur, & quodammodo clausus patet. Cuius origo hæc fuit. In parte Syriæ quæ Phœnice vocatur finitima Iudææ, circa radicem montis Carmeli palus est, ex qua nascitur Belus amnis, quinque millium passuum spacio in mare fluens iuxta Ptolemaidem: cuius arenæ de torrente fluctu sordibus eluuntur. Hic fama est pulsa naue mercatorum nitri, cum sparsim per littus epulas pararent, nec essent pro attollendis vasis lapides: glebas nitri ex naue subdiderunt, quibus accensis permixta arena littoris, translucens noui liquoris fluxisse riuos, & hanc fuisse originem vitri. Mox ut est ingeniosa solertia, non fuit contenta solo nitro, sed & aliis mixturis hanc ar-

tem studuit. Leuibus enim aridisque lignis concoquitur, adiecto cupro ac nitro, continuisque fornacibus, ut es liquidus massæque fiunt. Postea ex massâ rursus funditur in officinis, & aliud statu figuratur: aliud torno teritur: aliud argenti modo cælatur. Tingitur etiam multis modis, ita ut hyacinthos saphirosque & virides imitetur, & oniches vel aliarum gemmarum colores: neque est alia speculis aptior materia vel picturæ accommodatior. Maximus tamen honor in candido vitro, proximo in crystalli similitudine. Vnde & ad potandum argenti metallæ & auri vitrum repulit. Olim fiebat & in Italia, & per Gallias & Hispaniam arena alba & mollissima pila molâque terebatur. Dehinc miscebatur tribus partibus, nitri pondere & mensura: ac liquata in alias fornaces transfundebatur, quæ massa vocabatur admonitrum, atque hæc recocta fiebat vitrum purum & cædium. In genere vitri & obsianus lapis annumeratur. Est autem virens, interdum & niger, aliquando & translucidus, crassiore visu & in speculis parietum pro imagine umbras reddente: gemas ex eo multæ faciunt. Hunc lapidem & in India, & in Italia, & ad Oceanum in Hispania nasci tradunt. Fertur autem sub Tiberio Cæsare quendam artificem excogitasse vitri temperamentum, ut flexibile esset & ductile. Qui dum admisus fuisset ad Cæsarem, porrexit phialam Cæsari. Quam ille indignatus in pavimentum proiecit. Artifex autem sustulit phialam de pavimento, quæ complicauerat se tanquam vas æneum: deinde malleum de sinu protulit, & phialam correxit. Hoc facto Cæsar dixit artifice, Nunquid alius scit hanc cõdituram vitrorum? Postquam ille iurans negauit, alterum hoc scire, iussit eum Cæsar decollari, ne dum hoc cognitum fieret, aurum pro luto haberetur, & omnium metallorum præcia abstraherentur. Reuera, quia si vasa vitrea nõ frangerentur meliora essent quàm aurum & argentum.

De metallis. CAP. XVI.

METALLUM dictum Græcè *μέταλλον*, quòd natura eius ea sit, ut vbi vna vena apparuerit, ibi spes sit alterius inquirendi. Septem autem sunt genera metallorum: aurum, argentum, es, electrum, stagnum, plumbum, & quod domat omnia ferrum.

De auro. CAP. XVII.

AVrum ab aura dictum, id est, à splendore quòd repercussio ære plus fulgeat. Vnde & Virgii.

& Virgilius : Discolor inde auri per ramos
 aura refulfit, hoc est, splendor auri. Naturale
 enim est vt metallorum splendor plus ful-
 geat luce alia repercussus. Hinc & aurarij di-
 eti, quorum fulgor splendidus reddit. *Obry-*
sum aurum dictum, quod obradiet splendo-
 re: est enim coloris optimi, quod Hebræi *O-*
phax, Græci carion vocant. *Bractea*, dicitur
 tenuissima lamina, & *νῆ βραχίων*, quod est
ῖχτιν, id est à crepitando. *Pecunia*, prius de pec-
 10 *udibus*, & proprietatem habebat & nomen.
De corio enim pecudum *nummi* incideban-
 tur & signabantur. Postea à Saturno *areus*
nummus inuentus est. Ipse enim signari num-
 mos & scribi constituit. Propterea & ararij à
 Saturno à gentilibus consecratum est. Alij,
 vt superius, pecuniam à pecudibus appella-
 uerunt: sicut à iuuando *iumenta* dicta sunt.
 Omne enim patrimonium apud antiquos
peculium dicebatur à pecudibus, in quibus 20
 eorum constabat vniuersa substantia. vnde
 & *pecunarius* dicebatur qui erat diues: modò
 verò *pecuniosus*. Antiquissimi nondum auro
 argentoque inuento, ære utebantur. Nam
 prius *ærea pecunia* in vsu hominum fuit: pòst
 argentea: deinde *auræa* subsecuta: sed ab
 ea qua cepit nomen retinuit. Vnde & *ara-*
rium dictum, quia prius æs tantum in vsu
 fuit, & ipsum solum recondebatur, auro 30
 argentoque nondum signato, ex quorum
 metallis quamuis postea facta fuisset pecu-
 nia, nomen tamen ararij permansit ab eo
 metallo, vnde initium sumpsit. *Thesaurus* iu-
 xta Græcam proprietatem *θησαυρος*: à po-
 sitione, hoc est, à reposito nominatur. Nam
θησις positio dicitur, & est nomen ex Græco
 Latinoque sermone compositum. Nam *θη-*
 Græci repositum dicunt: *θησαυρον* aurum quod
 iunctum sonat repositum aurum. *Auraria*,
 nomen habet ab auro. *Tributa* verò, eo quòd 40
 antea per tribus singulas exigebantur: sicut
 nunc per singula territoria. Sic autem in tres
 partes diuisum fuisse Romanum populum
 constat, vt qui præerant in singulis parti-
 bus *Tribuni* dicerentur. Vnde etiam sum-
 ptus, quos dabant populi *tributa* nominaue-
 runt. *Velligalia*, sunt tributa, à vehendo di-
 cta. *Stipendium*, à stipe pendèda nominatum.
 Antiqui enim appendere pecuniam soliti er-
 rant magis quàm annumerare. *Moneta* appel- 50
 lata est, quia monet ne qua fraus in metallo
 vel pondere fiat. *Numisma*, est solidus aureus
 vel argenteus siue æreus, qui ideo numisma
 dicitur, quia nominibus principū effigiebatur
 que signabatur. Prius nummus *ἀσπυες* nun-
 cupabatur, quia quamprimum ex argento
 percutiebatur. *Numi* autem à Numa Roma-
 norum rege vocati sunt, qui eos primùm ap-
 pud Latinos imaginibus notauit, & titulo
 nominis sui præscripsit. *Solidi*, dicuntur à fac-

culo, quo conduntur, à continente, id quod
 continetur appellatum. ¶ In numismate tria
 quæruntur, *metallum, figura, & pondus*. Si ex iis
 aliquid defuerit, numisma non erit. ¶ Tria
 sunt autem genera argenti, & auri, & æris:
signatum, factum, infectum. *Signatum* est quod
 in nummis est: *factum*, est quod in vasis & si-
 gnis: *infectum*, quod in massis est, quod & gra-
 ue dicitur, id est, massa. ¶ In notitiam autem
 formarum metalla ita venerunt. Dum enim
 quacunque causa ardentes sylvæ excoque-
 rent terram, ex calefactis venis fudit riuos
 cuiuscunque structuræ. Siue igitur æs illud
 fuerat, siue aurum cum in loca terræ depres-
 siora decurreret, sumpsit figuram, in quam
 illud vel profluens riuus vel excipiens lacu-
 na formauerat. Quarum rerum splendore ca-
 pti homines cum ligatas attollerent massas,
 viderunt in ea terræ vestigia figurata, in quæ
 excogitauerunt liquefactas ad omnem for-
 mam posse deduci.

De argento. CAP. XVIII.

Argentum, non longè à Græca appella-
 tione distat. Hoc autem illi *ἀργυρον* vo-
 cant. Cum mirum in modum illud dum cā-
 didum sit: impressum corpori lineas nigras
 reddit. *Argentum viuum* dictum, quòd excin-
 dat materias, in quibus iniicitur: hoc & liqui-
 dum, quia percurrit. Inuenitur specialiter in
 metallis, siue in argentariis fornacibus gut-
 tarum concretionem tectis inhærens: sæpe et-
 iam & in stercore vetustissimo cloacarum
 vel puteorum limo. Fit etiã & ex minio im-
 posito conchula ferrea patena testea super-
 posita. tum circumlito vasculo circumdatur
 carbones, sicque argentum viuum ex minio
 stillat: sine hoc neque argentum, neque æs
 inaurari potest. Tantæ autem virtutis est, vt
 si super sextarium argenti viui centenarium
 saxum superponas: oneri statim resistat. Sin
 verò auri scrupulum, leuitatem eius raptim
 sinu recipit: ex quo intelligitur non pondus,
 sed naturam esse cui cedit. Seruatur autem
 melius in vitreis vasis: nam cæteras materias
 perforat. Potui autem datum interficit, pon-
 deris causa. *Argenti purgamenta* *ἀσπυες*, quã
 nos spumam argenti appellamus. Fit autem
 ex argento & plumbo.

De ære. CAP. XIX.

Æs, à splendore æris vocatum, sicut au-
 rum & argentum. Apud antiquos au-
 tem prius æris quàm ferri cognitus vsus. *Æ-*
re quippe prius candebant terram, ære cer-
 tamina belli gerebant: erantque in pretio
 magis æs: aurum verò & argentum propter
 inuulniam reiciebantur. Nunc verã vice

iacer æs, aurum summo cessit honori: Sic voluenda ætas commutat tempora rerum. Et, Quod fuit in pretio, fit denique nullo in honore. Vltus æris postea transit in simulacris, in vasis, in ædificiorum structuris: maximè & ad perpetuitatem monumentorum etiam publicæ in eis constitutiones scriptæ sunt. *Cyprium æs*, in Cypro insula prius repertum, vnde & vocatum: factum ex lapide eroso, quæ Cadmiam vocant, & est ductile: huic si addatur plumbum, colore purpureo fit. *Aurichalcum* dictum, quod & splendorem auri & duritiam æris possideat. Est autem nomē compositum ex lingua Latina & Græca. *Æs* enim sermone Græcorum *χαλκός*; vocatur. Fit autem ex ære & igne multo, ac medicaminibus perducitur ad aureum colorem. *Corinthium*, est omnium commixtio metallorum quod casus primùm miscuit, Corintho cum caperetur incensa. Nam dum hanc ciuitatem Hannibal cepisset: omnes statuas æneas & aureas & argenteas in vnum rogam congescit, & eas incendit. Ita ex hac commixtione fabri sustulerunt & fecerunt parapsides. Sic Corinthia nata sunt ex omnibus in vnū, nec hoc nec illud. Vnde & vsque in hodiernum diem: siue ex ipso, siue ex imitatione eius æs Corinthium vel Corinthia vasa dicuntur. Huius tria genera, candidum vnum ad argenti nitorem accedens, alterum in quo ipsius auri fulua natura est: tertium in quo æqualis cunctorum temperies. *Coronarum*, ex ductili ære tenuatur in laminas: taurorumque selle tinctum speciem auri coronis histrionū præbet, vnde & appellatum. *Pyropum*, igneus color vocauit. Nanque in singulas vncias æris additis auri scrupulis tenis prætenui bractea ignescit, flammæque imitatur, vnde & pyropum dicitur. *Regulare æs* dicitur, quod ab aliis ductile appellatur: quale omne *Cyprium* est. *Ductile* autem dicitur, eo quod malleo producat: sicut contra *fusile*, quod tantum funditur. Hoc & *caldarium*, quod tantum funditur. Nam malleis fragile est. Siquidem omne æs diligentius purgatis igne vitis excoctisque, regulare efficitur. *Campanum* quoque inter omnia genera æris vocatur à Campania prouincia, quæ est in Italiae partibus, vtensilibus & vasis omnibus probatissimum. *Æs* omne frigore magno melius funditur. *Æs* rubiginem celerius trahit nisi oleo perungatur, seruari autem id optimè in liquida pice tradunt. Inter omnia metalla æs vilissimum est, & maximæ potestatis, ideo & *ænea limina*: vnde & Virgilius, Hinc foribus cardo stridebat ahenis. *Origo æris*, Cadmia & Chalcitis. *Purgamenta æris*, Cadmia, & origo, & *æris flos*. *Cadmia*, gignitur in metallorum æris atque argenti fornacibus infidente nidore. Namque vt ipse lapis

ex quo fit æs, Cadmia vocatur: sic rursus in fornacibus existit, & nominis sui originem recipit. *Æris flos*, fit seu gignitur conflationibus, resoluto atque liquato ære, superflua frigida aqua. Repentina enim densatione tanquam de succo reparatur flos. *Æruginæ* æs quoque creat. Nam laminæ æræ super vas aceti acerrimi sarmentis superpositæ, atque ita distillantibus, quod ex eo cecidit in ipsum acutum teritur & cribratur.

De ferro. CAP. XX.

Ferrum, dictum quod farra, id est semina frugum terræ condit. Idem & chalybs à Chalybe flumine vbi ferrum optima acie temperatur. Vnde & abusuè dicitur chalybs ipsa materies, vt, Vlnificusque chalybs. *Ferri vasis*, post alia metalla repertus est. Cuius postea versa in opprobrium species. Nam vnde prius tellus tractabatur, inde modò cruor effunditur. Nullum autem corpus tam densis inter se coherentibus & implicitis elementis quam ferrum: vnde inest illi duritia cum frigore. Ferri autem metallum penè vbiq; reperitur: sed ex omnibus generibus palma *Serico ferro* datur. Seres enim hoc cum vestibus suis pellibusque mittunt. Secunda *Parthico*, neque alia genera ferri ex mera acie temperantur. Ceteris enim admiscetur mollior complexus. Differentia ferri plurima iuxta terræ genus. Nam aliud molle plumbumque vicinum, rotarum & clauorum vibus aptum. aliud fragile & erosum, culturæ terræ conueniens. aliud sola breuitate placet clauisque caligariis. aliud rubiginem celerius sentit. *Structura* vocantur hæc omnes, quod non in aliis metallis: à stringendo aptè vocabulo imposito. Aquarum verò summa differentia est quibus ferrum candens immergitur quo vtilior fiat: sicut Bilbilis in Hispania & Tirrasona, Comus in Italia. In acuendo ferro: oleo delectatior fit acies, vnde & tenuiora ferramenta oleo restringi mos est: ne aqua in fragilitatem ducatur. A ferro sanguis humanus sese vlciscitur. Contactum nanque celerius rubiginem trahit. Cum ferro *magnes* lapis concordiam habet. Sola enim hæc materia vim ab hoc lapide accipit, retinetque: longo tempore. Ex eodem lapide architectus quidam Alexandriæ templum concamerauit: vnde & in eo simulacrum ferro in aere pedere videretur. Ferrum accensum igni nisi duretur ictibus, corrumpitur. Rubens non est habile ad tundendum, neque antequam albescere incipiat, aceto vel alumine illitum ferrum, fit æris simile. *Purgamenta ferri*, rubigo & scoria. *Rubigo*, est vitium rodens ferrum ipsum vel etiam fetes, quasi rodigo mutata vna litera: hæc & erugo ab erodendo. Nam erugo vitium est fer-

est ferri ab erodendo dicta, non ab aramento. *Scoria* vero purgamenta & sordes sunt quae igne excoquuntur, & dicta scoria, quia de ferro excutitur. *Rubigine* autem caret ferrum si cerussa & gipso & liquida pice perungitur. Item rubigo ferramenta non vitiat, si eadem medulla ceruina, vel cerussa mixta rosaceo vngatur.

De plumbo. CAP. XXI.

Plumbum dictum quod ex eo primum pilis factis maris altitudo tentata est. Huius vero genera duo sunt: *nigrum* & *candidum*, sed melius candidum, quod prius in insulis Atlantici maris inuentum est. Siquidem & in Lusitania & in Gallicia gignitur, summa terra arenosa, & coloris nigri, & ponderis grauis: interueniunt & minuti calculi, maxime torretibus siccatis: lauant eas arenas, & quod subsidit, coquunt in fornacibus. Inueniuntur & in aurariis metallis aqua missa calculi nigri, & graues, & dum aurum colligitur cum eo remanent, postea separati constantur, & in plumbum album resoluuntur. Inde & eadem grauitas plumbi quae auri. *Nigrum plumbum* circa Cantabriam abundat, cuius origo duplex est. Aut enim solum ex sua vena prodit, aut cum argento nascitur, mixtisque venis confatur. Huius primus in fornacibus liquor stannum est, secundus argentum: quod remanet superaddita vena rursusque constat, sit nigrum plumbum. India neque plumbum neque aes habet, gemis tantum & margaritis haec permutat. Nigro plumbo fistulis laminisque vimur. Laboriosus in Hispania & Gallia eruitur plumbum. Nam in Britannia summo terrae corio.

De stagno. CAP. XXII.

Stanni etymologia *σταγνίζω*, id est *secernens* dicitur & *secernens*. Mixta enim & adulterata inter se per ignem metalla dissociat, & ab auro & argento aes plumbumque secernit, alia quoque metalla ab igne defendit, & cum sit natura aëris ferrisque durissima, si absque stanno fuerit, vititur & crematur. Stannum illitum aëris vasis saporem facit gratiorem, & compescit vitus eruginis. Specula etiam ex eo temperantur. Cerussa quoque ex eo sicut ex plumbo conficitur.

De electro. CAP. XXIII.

Electrum vocatum quod ad radium solis clarius auro argenti que reuocat. Sol. n. a poetis electrum vocatur. Defecatius est enim hoc metallum omnibus metallis. Huius tria sunt genera. Vnum quod ex pini ar-

boribus fluit, quod succinum dicitur. *Alitrum* metallum, quod naturaliter inuenitur, & in precio habetur. *Tertium* quod fit de tribus partibus auri & argenti vna. Quas partes, etiam si naturam resoluas, inuenies. Vnde & nihil interest natum sit an factum, vtrumque enim eiusdem naturae est. *Electrum* quod est naturale, eiusmodi natura est, vt in conuiuio & ad lumina clarius cunctis metallis fulgeat, & venenū prodit. Nam si ei infundas venenum: stridorem edit, & colores varios in modum arcus caelestis emittit.

De ponderibus. CAP. XXIII.

Ponderum ac mensurarum iuuat cognoscere modum. Nam omnia corporalia sicut scriptum est à summis vsque ad ima in mensura, & numero, & pondere disposita sunt atque formata. Cunctis corporis rebus pondus natura dedit. Suum regit omnia pondus. ¶ Primus Moyses in heremo filiis Israel pondera & mensuras dedit. Primus Sidon Argiuis ponderum rationem in Graecia constituit, & licet alij antiquiores exiterint, iste hac arte experientior fuit. ¶ *Pondus* dictum, eo quod in statera libraturum pendeat, hinc & pensum. Abusu autem pondus libra vna est. Vnde etiam *dipondium* dictum est, quasi duo pondera, quod nomen adhuc in vsu retinetur. *Trutina* est gemina ponderum lances aequali examine pendens, facta propter talenta & centenaria appendenda, sicut *momentana* pro parua modicaque pecunia. Haec & *moneta* vocata. Eadem & *statera* nomen ex numero habens, quod duabus lancibus & vno in medio stilo librata aequaliter stet. *Examen* est filū mediū quo trutinæ statera regitur, & lances equatur. Vnde in lanceis *amentum* dicitur. *Campana* à regione Italiae nomen accepit, vbi primum eius vsus repertus est. Haec duas lances non habet: sed virga est signata libris & vncis, & vago pondere mensurata. Vnicuique autem ponderi certus est modus nominibus propriis designatis. *Calculus* minima pars ponderis, quarta pars oboli est, constans lentis geminis granis. Appellatur autem calculus quod sit paruulus, sicut & lapis calculus, qui adeo minimus est, vt sine molestia sui calcetur. *Siliqua* vigesima quarta pars soliti est, ab arboris semine vocabulum tenens. *Cerates* oboli pars media est, siliquam habens vnam semis. Hunc latinitas *semiobolū* vocat. *Cerates* autem Graecè, Latine *siliqua* conuulū interpretatur. Obolus siliquis tribus appenditur, habet cerates duos, calcos quatuor. Fiebat enim olim ex aëre ad instar sagitte. Vnde & nomen à Graecis accepit, hoc est sagitta. *Scrupulus* sex siliquarum pondere constat. Hic apud Graecos *dramma* vocatur. *Scrupulus*

aurem dictus per diminutionē à lapillo breui: qui serupus vocatur. *Dragma* octaua pars vnciæ est; & denarij pondus argenti tribus constans scrupulis, id est xvij. siliquis. *Denarius* autem à dando dictus, quia pro decem nummis imputatur. *Solidus* nuncupatur, quia nihil illi deesse videtur. Solidum enim antiqui integrum dicebant & totum. Ipse quoque *nomisma* vocatur pro eo quod nominibus principum effigiebusque signetur. Ab initio verò vnum nomisma vnus argenteus erat. Hoc enim ab Assyriis cepit. Dicunt enim Iudæi, quod Abraham in terram Chanaan primus hanc aduexit formam. *Solidus* apud Latinos alio nomine *sextula* dicitur, quod de iis sex vnciæ cōpleatur. Hunc, vt diximus, vulgus aureum solidum vocat. cuius tertiam partem idē dixerunt *tremissem*: eo quod solidum faciat tremisus. *Sextula* bis assumpta duellam facit, ter posita staterem reddit. *Stater* autem medietas vnciæ est, appendens aureos tres, vnde & vocatur stater, quod tribus solidis stet. Hic & *seminuncia*, quia semis habet de vnciæ. Hic & *semisus*, quia ponderis semissem quasi semis assis. *Quadrantem* similiter Hebræi cadrantem vocant, & vocatur quadra quod vnciæ quartam partem appendant. *Sicel* qui Latino sermone siclus corrupte appellatur: Hebræum nomen est, habens apud eos vnciæ pōdus. Apud Latinos autem & Græcos quarta pars vnciæ est, & stateris medietas, dragmas appendens duas. Vnde cū in literis diuinis legitur siclus, vnciæ est: cū verò in gentiliū libris, quarta pars vnciæ est. *Vnciæ* dicta quod vniuersitatem minorū ponderum sua vnitatem vinciat, id est completatur. Constat autē dragmis viij, id est scrupulis xxxiii. Quod proinde legitimum pondus habetur, quia numerus scrupulorum eius horas diei noctisque metitur, vel quia libram efficit duodecies computatus. *XII*. vnciis perficitur, & inde habentur perfecti ponderis genus: quia tot cōstat vnciis quot mensibus annus. Dicta autem *libra* quod sit libera, & cuncta inter se pondera prædicta concludat. *Mna* in ponderibus centum dragmis appenditur, & est nomen Græcum. *Talentum* autem summum esse pondus perhibetur in Græcis. nam nihil est chalcō minus, nihil talento maius. Cuius variū apud diuersas gentes pondus habetur. Apud Romanos enim talentum est lxxij librarum, sicut Plautus ostendit, qui ait duo talenta esse CXLIII libras. Est autem triplex, id est minor, medius, summus. Minor quinquaginta, medius lxxij librarum: summus cxx. constat. *Centenarium* numeri nomen est, eo quod centum librarū ponderis sit. Quod pondus propter perfectionem centenarij numeri Romani instituerunt.

De mensuris. CAP. XXXV.

Mensura est res aliqua modo suo vel tempore circumscripta. Hæc aut corporis est, aut temporis. *Corporis* est, vt hominum, lignorum, & columnarum lōgitudō, vel breuitas. Sed & solem istum propriam sui orbis habere mensuram, quod Geometrici perferunt audent. *Temporis*, vt horarum, dierum, & annorum. Vnde & metiri pedes horarum dicimus, hoc est mensurare. *Proprie* autem *mensura* vocata, quod ea fruges metiuntur atque frumentum, id est humida & sicca, vt modius, vna, & amphora. *Mensurarum* pars minima *cochlear*, quod est dimidia pars dragmæ, appendens siliquas nouem. Qui triplicatus conculam facit. *Concula* dragma vna & dimidia adimpletur. *Cyathi* pondus decem dragmis appenditur: qui etiam à quibusdam *caulacus* dicitur. *Oxifalus* fit si quinque dragmæ adduntur ad x. *Acitabulus* quarta pars heminae est, xij dragmas appendens. *Cotula* hemina est habens cyathos sex, quæ idcirco cotula vocatur, quia Græco sermone cote incisio dicitur, & hemina sextarij in duo æqua inciditur, & cotulam facit. *Emina* autem appendit libram vnam, quæ geminata sextarium facit. *Sextarius* duarum librarum est, qui bis assumptus bilibris nominatur. assumptus quater, fit Græco nomine Chœnix. quin quies complicatus quinquem siue gomori facit. Adieci sextum, congiū reddit. Nam congius sex metitur sextariis: à quo & sextarij nomen dederunt. *Congium* autem à congiendo, id est per augmentum crescendo vocatur. Vnde postea pecunia beneficij gratia dari cœpta, congiarium appellatum est. Vnusquisque enim sui temporis imperator fauorem populi captans, adiciebat vt largior videretur in donis. *Congiariū* autem specialiter mensura est liquidorum, cuius & rē simul & nomen à Romanis impositum inuenimus. *Metreta* est mensura liquidorum. Hæc à mensura accepit nomen. *μέτρον* enim mensuram dicunt Græci: & inde appellata metreta, licet & vna & amphora & reliqua huiusmodi nomina mensurarum sint: tamen ista hoc nomen à denarij numeri perfectione accepit. *Metrum* ad omnem mensuram pertinet. *μίνος* enim Græcè: Latine mensura dicitur. Nam & cyathus mensura est, & amphora mensura est, & quicquid plus minūve capit, mensura est. Sed idē hoc nomen specialiter sibi assumpsit, quod sit mensura perfecti numeri, id est denarij. *Modius* dictus ab eo quod sit suo modo perfectus. Est autem mensura librarum XLIII. id est sextarium xxij. Cuius numeri causa inde tracta est, eo quod in principio Deus xxij opera fecerit. Nam prima die vij opera fecit, id est materiam informem, angelos, lucem, cælos superiores

periores, terram, aquam atque aerem. Secunda die firmamentum solum. Tertia die quatuor, maria, semina, sationes atque plantaria. Quarta die tria solē & lunā & stellas. Quinta die tria, pisces & reptilia aquarum, & volatilia. Sexta die quatuor: bestias, pecudes, reptilia terræ & hominem. Et facta sunt omnia xxij. genera in diebus sex. Et xxij. generationes sunt ab Adam vsque ad Iacob, ex cuius semine nascitur omnis gens Israel. Et xxij. libri veteris testamēti vsque ad Hester. Et xxij. literarum sunt elementa quibus constat diuinæ legis doctrina. His igitur exēplis modius xxij. sextariorum à Moysē secundum sacræ legis mensuram effectus est. Et quamuis diuersæ gentes huic mensuræ pondus vel adijciant ignoranter vel detrahant: apud Hebræos constitutione diuina tali ratione seruat. Modius enim à modo dictus. Hinc & modica, id est moderata. Modicis enim modius nomen imposuit. Nam modica pro paruis abusuè non propriè dicimus. *Satum* genus est mensuræ iuxta morem prouinciæ Palæstinæ, vnum & dimidium modicum capiens. Cuius nomen ex Hebræo sermone tractum est. *Satum* enim apud eos nominatur sumptio, siue leuatio: eo quod qui metitur, eandem mensuram sumat ac leuet. Est & aliud *satum* mensura sextariorum xxij. capax quasi modius. *Batus* vocatur Hebræica lingua ab olearia mola quæ bath apud eos vel batha nominatur, capiens quinquaginta sextaria, quæ mensura, vna molæ vice proteritur. *Amphora* vocata quod hinc & inde leuetur. Hæc Græcè à figura sui dicitur: quod eius ansæ geminatæ videantur aures imitari. Recipit autem vini vel aquæ pedem quadratum, frumenti vero modios Italicos tres. *Cadus* Græca amphora est continens vnas tres. *Vna* mensura est: quam quidam quartarium dicunt. Propriè autem vna vas est quod pro condendis defunctorum cineribus adhiberi solet. de quo poeta, Cælo regitur qui non habet vnam. *Medimna* est mensura quinque modiorum. *Medimna* autem Latina lingua vocatur, id est dimidia, eo quod quinque modis metiatur, qui est dimidius numerus à perfecto denario. *Artaba* mensura est apud Ægyptios

sextariorum lxxij, cōposita ex numero, propter lxxij. gentes vel linguas, quæ orbem impleuerunt. *Gomor* xv. modiorum onus apponit. *Cornu* xxx. modis impletur. Hic ab Hebraico sermone descendit: qui vocatur cora similitudine collis. Cora enim Hebræicè colles appellantur. Coaceruati enim modij xxx. instar collis videntur, & onus cameli efficiunt.

De signis ponderum. CAP. XXXVI.

Ponderis signa plerisque ignota sunt, & inde errorem legentibus faciunt. Quapropter formas eorum & characteres ita vt à veteribus signata sunt subiiciamus. **Zeta** litera significat dimidium obolum. **Virgula** æqualiter iacens & porrecta simpliciter significat obolum. **Geminata virgula** duo oboli sunt. **T** *Latinum* significat obolos tres. **F** *Latinum* significat obolos quatuor. **E** *Latinum* demōstrat obolos quinque. Oboli vero sex propterea characterem non habent quod in vna dragma sex veniant, quod est pōdus denarij argentei. **Heta** litera significat siliquas viij. id est tremissem. **N** *Latinum* significat nomisma Græcū, id est solidum. **Iota** adiuncta beta significat dimidium solidum. **Virgula** duæ ex vno angulo à leua in dextram se diuidentes, significant dragmam: quam etiam olcem appellant. **N** *Latinum* adiuncto gamma Græco significat semiunciam. **Gamma** autem Græcæ literæ o *Latinum* in fine adiunctum, significat vnciam. **Lambda** Græcum per medium sui i *Latinum* adiectum, significat libram. **Kappa** Græcum circa finem cornuum adiuncto y Græco significat cyatum. **Si** verò o *Latinum* habuerit adiunctum eminam demonstrat quam Græci cotylen vocant. **Xi** Græcum si habuerit iunctum **E** *Latinum*, significat sextarium. **Si** verò o *Latinum* habuerit adiunctum, indicat acitabulum, quod Græci oxifalon vocant. **M** Græcum superposita n *Latino* significat mna. **A** *Latinum* in fine habens **Lambda** Græcum significat talentum. **Alpha** Græcum in dextro brachio superiori o litera coniuncta chœnix est.

Z

II

III

TF.

E.

H.

N.

IB.

S

N r.

r o.

A

K r.

K o.

E

E

O

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A

A